

Protektionismens orsaker

Ekonomer har under 200 år radat upp goda argument mot handelshinder, men ändå dyker kraven på sådana upp med jämna mellanrum. För närvarande är diskussionen hetast i USA, där mer än 300 olika förslag till ingripande i handeln ligger på kongressens bord. Varför reses sådana krav? Förstår inte folk vad vi ekonomer säger?

Ekonomernas huvudargument för frihandel är att den för ett litet land på sikt leder till att den gemensamma kakan blir så stor som möjligt. Om alla individer hade samma faktortillgångar och samma smak skulle alla ha samma inställning till tullar, eftersom de skulle påverka var och en på samma sätt. Men i verkligheten är inte produktionsfaktorerna jämnt fördelade och därför kan en tull mycket väl förbättra situationen för en viss grupp på övrigas bekostnad. Det är detta som är kärnpunkten. Även om frihandel maximerar den totala varutillgången i landet är det inte säkert att frihandel är det bästa för varje grupp ens i det fall då omställningar kan genomföras utan att vi får någon arbetslöshet.

I realiteten är dessutom strukturomvandling ofta förknippad med arbetslöshet. Då en viss bransch förlorar i konkurrensförmåga kan betydande arbetslöshet uppstå inom vissa yrkesgrupper eller regioner. På grund av trögheter i ekonomin kan omställningen ta tid och arbetslösheten bli långvarig. Stora grupper kanske aldrig kommer tillbaka in på arbetsmarknaden. De kapitalägare som investerat i branschen upptäcker att det realkapital de äger plötsligt är föga värt. I detta läge är det lätt att inse att en anpassning till världsmarknaden för dessa grupper kan innebära en kraftig välfärdsförsämring.

De försöker i detta läge ofta pressa politikerna till att ge stöd i form av handelsbegränsningar för att rädda branschen. Trycket på politikerna blir hårt eftersom de som förlorar på anpassningsprocessen riskerar att förlora mycket och alltså ha starka skäl att göra sin stämma hörd. De som förlorar på tullar är dels konsumenterna som får dyrare varor, dels arbetare och kapitalägare i andra branscher som indirekt drabbas av tullen. Dessa förlorar dock var och en ganska lite även om de tillsammans förlorar mycket. Därför är de inte lika motiveerade att agera.

Det är begripligt att de som hotas av arbetslöshet eller ruin försöker påverka politikerna. Det är också naturligt att politikerna försöker ta itu med deras problem. Det är en av deras uppgifter att se till att vi får en rättvis fördelning av välfärden. Tullar är dock inte något lämpligt fördelningspolitiskt medel, eftersom de har så stora negativa effekter på ekonomin. Vad som behövs är i första hand åtgärder som underlättar en önskvärd omallokering av arbetskraften, t ex generösa flyttningsbidrag eller regionalpolitiska insatser. Carl Hamilton har dessutom visat att de stora stödåtgärder som gjorts t ex för tekoindustrin bara uppskjuter nedläggningen ett eller annat år.

Tullar bromsar ekonomins tillväxt genom att konservera icke konkurrenskraftiga verksamheter. Det kan dock ibland finnas samhällsekonomiska skäl till att man vill bevara sådana verksamheter. Det viktigaste fallet är jordbruket, där vi av beredskapsskäl vill bibehålla, en viss produktionskapacitet. I detta fall är det bättre att göra det med hjälp av riktade subsidier än med tullar, efter-

som de negativa sidoeffekterna blir mindre. Kostnader för subsidier är dessutom uppenbara för var och en, medan tullkostnaderna är svårare att observera. Det är politiskt önskvärt att väljarna kan se vad olika åtgärder, t ex jordbruksstödet, kostar.

I en öppen ekonomi som den svenska får vi utbredd arbetslöshet om vårt relativa kostnadsläge blir för högt. I ett sådant läge reses ofta krav på tullar för att skydda jobben. Standardargumentet mot tullar i detta fall är att de endast hjälper den importkonkurrerande industrin, medan exportindustrin inte hjälps. Om man i stället devalverar, eller på annat sätt genomför en kostnadsanpassning, ökar man både den importkonkurrerande och den exporterande industrins konkurrensförmåga. Detta är alltså en effektivare metod att stödja sysselsättningen.

En tull kan naturligtvis isolerat ha en viss positiv effekt på sysselsättningen om vi inte drabbas av repressalier från andra länder. I realiteten kan vi dock inte räkna med att klara oss från sådana, och vi har dessutom i avtal lovat att inte tillgripa tullar. Ett handelsberoende land som Sverige har mycket goda skäl för att upprätthålla respekten för dessa avtal. Om det multilaterala frihandelssystemet bryts

sönder eroderas grunden för vårt välstånd. Ett annat argument mot tullar är att de ytterligare försenar en strukturomvandling som är nödvändig och som på sikt ger ökad tillväxt och sysselsättning.

En orsak till att arbetare kräver handelsbegränsningar är att de inte tror att de kommer att få nya jobb när deras företag läggs ned. Den bästa medicinen mot tullkraven är därför att bedriva en politik för full sysselsättning. Som en del av denna politik bör ingå åtgärder som ökar ekonomins flexibilitet och anpassningsförmåga. Tullar motverkar detta syfte.

Det är alltså lätt att förstå varför krav på tullskydd uppkommer, men det finns mycket starka effektivitetsargument mot att införa tullar. De generella åtgärder som bör vidtagas för att ge full sysselsättning är av makroekonomisk natur. Om syftet är att upprätthålla produktionen i en viss bransch av t ex beredskapsskäl klaras detta på ett bättre sätt av direkta subsidier. I den mån ytterligare åtgärder är av nöden för att skapa en rättvis fördelning av välfärden bör denna åstadkommas med hjälp av t ex transfereringar och arbetsmarknads- eller regionalpolitiska insatser. Bekämpa protektionismen!

Arne Bigsten